

**Mihail Bakunin — „Dumnezeu și Statul”
(trad. de Panait Mușoiu): 1918-2019**

2019

***Dumnezeu și Statul* de Mihail Bakunin**

Dumnezeu și Statul este probabil unul dintre cele mai importante titluri ale literaturii anarhiste clasice și, oarecum surprinzător, singurul care s-a bucurat până acum de numeroase traduceri și ediții în limba română. Există patru variante românești, prima fiind publicată în 1885 la Focșani. De altfel, traducerea apărută la Focșani este și una dintre primele transpuneri într-o altă limbă a textului original, apărut în 1882, la Geneva, în franceză.

Dumnezeu și Statul a rămas, ca majoritatea textelor lui Bakunin, neterminat, iar primii săi editori, Carlo Cafiero și Élisée Reclus, au trebuit într-o oarecare măsură să alcătuiască ei înșiși lucrarea, începând cu titlul (care nu-i aparține lui Bakunin) și continuând cu selecția și aranjarea fragmentelor. Abia în 1908 a apărut o versiune completă (și corectă) a lucrării în volumul de *Opere* îngrijit de James Guillaume, unul dintre apropiații lui Mihail Bakunin și cel care a primit în grijă documentele rămase de la revoluționarul rus.

Cu toate complicațiile și aventurile restituirii sale, *Dumnezeu și Statul* rămâne o lucrare remarcabilă și revelatoare atât în ceea ce privește evoluția ideilor și practicilor anarhiste, cât și pentru înțelegerea rolului determinant pe care l-a avut în această privință Bakunin.

Însemnătatea activității și operei lui Bakunin nu este de găsit în originalitatea ideilor sau în articularea vreunui sistem teoretic inedit, ci în capacitatea sa de a schița în mod convingător o serie de principii generale (filozofice, etice, politice) și de a sintetiza astfel o viziune specifică anarhismului. Prin forța intuițiilor și a convingerilor sale, dar și prin magnetismul său personal, Bakunin a reușit să exprime această viziune aparte într-o formă exemplară, concretă, vie. Meritul său nu este de a fi unificat sau de a fi dat o configurație definitivă, canonică ideilor libertare, ci, dimpotrivă, este în primul rând acela de a fi făcut posibilă multiplicarea experiențelor și discursurilor anarhiste, de a fi inspirat numeroasele lor rătăcirii și asamblaje ulterioare, fie ele practice sau teoretice. Astfel că, odată cu Mihail Bakunin, anarhismul a încetat să mai fie o simplă doctrină filozofică, susținută de câțiva intelectuali radicali, așa cum fusese în mare parte până atunci, și a renăscut ca teorie și practică a acțiunii revoluționare, câștigând în scurt timp și o largă răspândire populară. Între finalul secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului XX, socialismul libertar a devenit aproape sinonim cu eforturile și mișcările de emancipare socială ale epocii – din Rusia până-n Spania, din Italia până-n Statele Unite și din Franța până-n... România.

Ediții românești ale lucrării lui Bakunin

Dacă prima traducere în limba română a fost tipărită în 1885, a doua ediție românească a apărut în 1918, talmăcirea aparținându-i lui Panait Mușoiu. Aceasta este, de altfel, și varianta reeditată în 2019 de colectivul *Pagini Libere*. Celelalte două ediții au apărut după 2000, una în 2001, iar cealaltă în 2008, ambele la Timișoara, însă traducerile sunt doar simple redări ale textului, fără alte note sau informații.

***Dumnezeu și Statul* de Panait Mușoiu**

Ediția alcătuită de anarhistul Mușoiu este unică, nu numai prin comparație cu traducerile existente în limba română, ci și față de celelalte versiuni ale textului considerate de referință. Ambiția sa era, după cum mărturisea și singur, aceea de a alcătui o ediție cât mai cuprinzătoare, menită să devină nici mai mult, nici mai puțin decât un etalon pentru toate versiunile ulterioare, fie ele românești sau în alte limbi.

Versiunea luată ca bază a traducerii românești din 1918 rămâne cea publicată în 1908 de James Guillaume, însă Mușoiu nu s-a limitat doar la acest text, ci a introdus în traducerea sa fragmente din prima ediție, dar și paragrafe extinse din *Considerații filozofice despre fantoma divină, despre lumea reală și despre om*, lucrare inclusă ca anexă în volumul publicat în 1908. Ediția românească din 1918 a ajuns astfel să aibă un număr aproape dublu de pagini față de toate celelalte versiuni din *Dumnezeu și Statul*, dar și o structură destul de diferită. Am putea spune că Mușoiu nu a făcut doar o nouă traducere, ci aproape o nouă lucrare, imprimând textului o pronunțată dimensiune filozofică, mai puțin evidentă în celelalte ediții.

Dumnezeu și Statul: 1918-2019

Prezenta ediție, contaminată într-o oarecare măsură de viziunea bakunistă și mușoistă, nu se abate nici ea foarte mult de la acest spirit colectivist. Cu toate că scopul nostru principal a fost reeditarea traducerii din 1918, în volum și-au găsit locul și alte texte și fragmente, pe care le-am socotit necesare unei mai bune înțelegeri a contextului istoric, operei și activității lui Mihail Bakunin. Noua ediție cuprinde, prin urmare, o cronologie – trecând în revistă câteva repere biografice și istorice mai importante –, o scurtă schiță a vieții lui Bakunin, alcătuită de James Guillaume, dar și un studiu introductiv dedicat gândirii, personalității și influenței celebrului revoluționar.

Am considerat, de asemenea, de interes și prezentarea conflictului (personal și doctrinar) care i-a opus pe Bakunin și pe Marx. Disputele dintre socialiștii anarhiști (sau bakunisti) și socialiștii autoritari (sau marxști) s-au aflat, de altfel, la originea redactării textului devenit ulterior *Dumnezeu și Statul*. Tocmai de aceea, am inclus în această ediție, ca anexă la textul principal, o notă extinsă în care Bakunin detaliază istoricul relației sale complicate cu filozoful german. Nota nu se regăsește în ediția lui Mușoiu, inițiativa traducerii sale aparținându-ne.

Dumnezeu și Statul nu este doar un reper important al istoriei anarhismului, ci și un veritabil ghem înspre care și dinspre care pornesc numeroase fire, urme și făgașe, personale și colective, teoretice sau literare. Unul dintre acestea – sau, de fapt, mai multe – ne conduc și către România, iar redescoperirea textului lui Bakunin devine astfel și un bun prilej de a explora ecourile și răspândirea ideilor sale la noi. Noua ediție cuprinde, prin urmare, și o postfață dedicată în întregime lui Panait Mușoiu, activității, viziunii și personalității originalului publicist anarhist. Pe de altă parte, versiunea în limba română a „vieții lui Bakunin” de James Guillaume, inclusă în volum, îi aparține unui alt libertar român, Ion Ionescu-Căpățână, personaj fascinant și oarecum misterios, dispărut în Franța la începutul anilor '40.

Rod al unei munci colective de aproape un an, ediția de față își dorește să fie o nouă fereastră către bogata tradiție de gândire libertară, din păcate puțin înțeleasă și explorată la noi, dar și către unul dintre fascinanzii ei exponenți, Mihail Bakunin. În același timp sperăm ca, prin republicarea textelor și traducerilor deja existente în limba română, să putem readuce (măcar în parte) la viață diversă și uimitoarea ei istorie autohtonă.

Mihail Bakunin azi

Dincolo de imaginea simplistă de rebel romantic care-i este de multe ori atribuită, dincolo de excese și împătımiri, lupta lui Bakunin nu a fost niciodată una oarbă sau fără cauză. Din acțiunile, ideile și cuvintele sale răzbate mereu visul unei libertăți ancorate în experiența solidarității universale. Nu fictiva libertate a privilegiului, competiției și dominației, propovăduită de „toate școlile liberalismului burghez”; nu libertatea unuia împotriva celuilalt, libertatea forței, nici înșelătoarea libertate acordată și reglementată de autorități, ci libertatea „*care, departe de a se opri ca în fața unei limite în fața libertății celuilalt, găsește în aceasta, dimpotrivă, confirmarea și extinderea sa la infinit; libertatea nesfârșită a fiecăruia prin libertatea tuturor, libertatea prin solidaritate, libertatea în egalitate; libertatea triumfătoare asupra forței brutale și asupra principiului autorității...*” (Bakunin).

Acest ideal practic – nesocotit și atacat mereu de apologetii puterii, privilegiilor și ierarhiei – ne este cu atât mai necesar acum, cu cât lumea, bântuită de vechi fantasme carcerale, pare tot mai dornică să ridice noi bariere ucigașe între oameni, folosindu-se de aceleași vechi alibiuri mincinoase: capitalul, autoritatea, tradiția, credința și statul. Poate că spiritul de răzvrătire al bătrânului anarhist este azi mai actual și îndreptățit decât pragmatismul celor care consideră că viața este (și trebuie să fie) doar supunere, înregimentare și adaptare.

În căutările și rătăcirile sale, Bakunin nu a încercat să proclame vreo formulă totalizatoare, nici nu a avut ambiția să ne dea vreo regulă universală, general aplicabilă. Ceea ce pândea el era tocmai breșa, scânteia neașteptată care putea incendia lumea și schimba din temelie totul; iar ceea ce-și dorea nu erau prozeliți docili sau cititori cumiți, ci oameni lucizi și nesupuși, complici însuflețiți de aceeași căutare și de idealul unei vieți trăite deplin, fratern și liber. Aceasta este invitația sa pentru noi și, poate, o năzuință la care nu ar trebui să renunțăm atât de ușor.

Biblioteca Anarhistă

Mihail Bakunin — „Dumnezeu și Statul” (trad. de Panait Mușoiu): 1918-2019
2019

Preluat la 13.01.2022 de la <https://pagini-libere.ro/>

ro.theanarchistlibrary.org